

VAPAAN SIVISTYSTYÖN KAUTTA HANKITUN OSAAMISEN TUNNISTAMISTA JA TUNNUSTAMISTA VALMISTELEVA TYÖRYHMÄN MUISTIO

1. Taustaa

1.1 Jatkuva oppiminen

Osaamisen ja jatkuvan oppimisen merkityksestä on muodostunut laaja kansallinen yhteisymmärrys. Sitran Osaamisen aika –projektissa on eri tahojen yhteisten keskustelujen pohjalta tuotettu yhteistä näkemystä elinikäisen oppimisen edistämisestä.¹ Tässä työssä hahmoteltu tahtotila muodostuu neljästä teesistä: kaikki oppivat läpi elämän, yleissivistys, perustaidot ja osaaminen ovat hyvinvoinnin perusta, osaaminen uudistaa työelämää ja työelämä osaamista sekä Suomen menestys rakentuu osaamiselle.

Tavoitteena on yhteiskunta, jossa jokainen kehittää osaamistaan läpi elämän, ja käyttää sitä itsensä ja muiden parhaaksi. Lähtökohtana pidetään, että jokainen työikäinen osallistuu työhön, osaamisen jakamiseen ja kehittämiseen tai muuhun yhteiskunnallista arvoa tuottavaan toimintaan. Tämä edellyttää sitä, että osaamisen jatkuva kehittäminen on aidosti mahdollista kaikille, osaamistarpeisiin vastataan monipuolisesti, joustavasti ja ketterästi, osaamisen kehittämiseen tarjotaan tukea, ohjausta tarjotaan kaikissa elämäntilanteissa ja erityisesti siirtymissä sekä sitä, että eri tavoin hankittu osaaminen voidaan tehdä näkyväksi ja sitä hyödynnetään entistä paremmin.

Jatkuvalla oppimisella viitataan, samoin kuin elinikäisen oppimisen käsitteellä, ihmisen koko elämänkaaren aikaiseen, monelle elämänalueelle ulottuvaan oppimiseen. Jatkuva oppiminen kattaa siten sekä formaalin, muodollisen koulutusjärjestelmän mukaisen oppimisen, että koulutusjärjestelmän ulkopuolella ja siitä täysin riippumatta tapahtuvan oppimiseen.

Tämä työryhmä keskittyy työssään vapaan sivistystyön koulutuksessa tapahtuvaan tai todennettuun oppimiseen ja siellä saavutetun osaamisen paremmin näkyväksi saattamiseen.

1.2 Todennetun osaamisen rekisteri, KOSKI

Koski on kansallinen opintosuoritus ja tutkintotietojen luovutuspalvelu, joka kokoaa eri tietovarannoissa olevat opintosuoritus- ja tutkintotiedot kaikilta koulutusasteilta yhteen paikkaan. Palvelusta kansalaiset ja viranomaiset saavat keskitetysti tarvitsemansa tiedot yhdestä paikasta luotettavasti ja kustannustehokkaasti.

Koski-palvelu edistää elinikäistä oppimista tukemalla kansalaisia opintoihin hakeutumisessa, opintojen suorittamisessa, työmarkkinoille sijoittumisessa ja työnhaussa sekä helpottaa opintoihin liittyvien etuuksien hakemista. Lisäksi se parantaa tietojen käytettävyyttä ja vähentää päällekkäisten tiedonsiirtojen tarvetta, mikä tehostaa viranomaisten toimintaa ja helpottaa kansalaisten sähköistä asiointia.

Tietojen luovutuspalvelu mahdollistaa myös uusien tietoa hyödyntävien palveluiden syntymisen ja tiedon hyödyntämisen koulutusjärjestelmän kehittämisen ja oppimisanalytiikan tukena.

Koski -tietovaranto sisältää valtakunnallisia perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen opintosuoritus- ja tutkintotietoja. Perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat tallentaneet tiedot oppilaiden yksittäisestä opintosuorituksesta ja suoritetuista tutkinnoista Koski-palveluun vuodesta 2018 alkaen. Tietovaranto sisältää myös tiedot opinto-oikeuksista sekä suoritettujen tutkintojen keskeisistä sisällöistä ja osaamisvaatimuksista.

Tavoitteena on viedä myös vapaan sivistystyön koulutuksen opintosuorituksia Koski-palveluun. Jotta tämä olisi mahdollista koulutusten on oltava osaamisperustaisesti kuvattuja ja arvioituja. Tämän työryhmän muistion on tarkoitus toimia vapaan sivistystyön oppilaitosten koulutusten osaamisperustaisen kuvaustavan oppaana.

1.3 Vapaan sivistystyön oppilaitosmuotojen koulutuksesta

Vapaan sivistystyön lain (632/1998, § 1) mukaan vapaan sivistystyön tarkoituksena on järjestää elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta.

Vapaana sivistystyönä järjestettävän koulutuksen tavoitteena on edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Vapaassa sivistystyössä korostuu omaehtoinen oppiminen, yhteisöllisyys ja osallisuus.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksia ovat kansalaisopistot, kansanopistot, kesäyliopistot, liikunnan koulutuskeskukset ja opintokeskukset. Koulutuksiin osallistuu vuosittain noin 900 000 netto-opiskelijaa.

1.3.1 Kansalaisopistot

Kansalaisopistojen tavoitteena on vapaan sivistystyön lain mukaan edistää ihmisten monipuolista kehittymistä, hyvinvointia sekä kansanvaltaisuuden, moniarvoisuuden, kestävän kehityksen, monikulttuurisuuden ja kansainvälisyyden toteutumista. Tarkoituksena on järjestää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta tukevaa koulutusta elinikäisen oppimisen periaatteen pohjalta.

Suomessa on yhteensä 181 kansalaisopistoa, joiden toiminta kattaa koko maan ja kaikki Suomen kunnat. Yksi toiminnan pääperiaatteista on opetuksen tuominen lähelle ihmistä. Tästä johtuen opetus on usein hajautettu eri puolille kuntaa. Kansalaisopisto voi olla nimeltään kansalaisopisto, työväenopisto, opisto tai aikuisopisto.

Osa kansalaisopistoista on kuntien ja kaupunkien ylläpitämiä, osa puolestaan yksityisesti ylläpidettyjä. Opetusta järjestetään ympäri vuoden aamu-, päivä- ja iltaopetuksena, koko- ja osa-aikaisesti sekä intensiivikursseina viikonloppuisin, pyrkimyksenä aina mahdollistaa syvälinen paneutuminen opiskeltavaan aihepiiriin. Opetusjaksojen kestot, kokonaistuntimäärät, viikkotuntimäärät ja opintojen ohjaus rakennetaan opiskelijoiden tarpeiden mukaan. Opistot järjestävät koulutusta tiiviissä yhteistyössä kunnallisten ja muiden paikallisten toimijoiden kanssa mahdollisimman joustavien ja räätälöityjen koulutusmahdollisuuksien turvaamiseksi.

Kansalaisopistojen opetustarjonta kattaa kaikenikäisen väestön. Kansalaisopistoissa ei yleensä opiskella tutkintotavoitteisesti, vaan opinnot perustuvat elinikäisen oppimisen periaatteeseen sekä ihmisen omaan haluun oppia ja kehittyä. Kursseille osallistuu vuosittain yli 650 000 opiskelijaa. Opetukseen voi osallistua kuka tahansa iästä ja koulutustaustasta riippumatta. Opetustunteja järjestetään vuosittain yli 2 miljoonaa. Kansalaisopistot ovat opiskelija- ja oppilaitosmääriltään suurin vapaan sivistystyön oppilaitosmuodoista.

Kuntalaiset voivat usein vaikuttaa kurssitarjontaan esittämällä omia toiveitaan ja opistojen kuuluukin vastata paikallisiin sivistystarpeisiin sekä yhteiskunnallisiin muutoksiin. Useimmiten tarjontaan kuuluu taideaineiden, käsityön ja musiikin kursseja, kieli- ja kirjallisuuskursseja, kotitalouden, liikunnan ja tietotekniikan kursseja sekä yhteiskunnallisia aineita.

Kansalaisopisto on monella paikkakunnalla merkittävä ja monipuolinen kulttuuritoimija. Monet kansalaisopistot järjestävät myös taiteen perusopetusta (TPO), joka on tavoitteellisesti etenevää taidekasvatusta. Osa kansalaisopistoista toteuttaa varsin runsaasti myös suomi vieraana kielenä -opetusta, maahanmuuttajien kotoutumiskoulutusta ja lyhyt- ja pitkäkestoisia vapaan sivistystyön lukutaitokoulutuksia, joista osa perustuu myös opetussuunnitelmasuositukseen (UMAKO).

Opistot toteuttavat runsaasti perus- ja digitaitojen koulutuksia itsenäisesti sekä yhteistyössä valtakunnallisten ja alueellisten toimijoiden kanssa. Opistoissa järjestetään varsin runsaasti avoimen yliopiston kursseja ja tehdään jonkin verran yhteistyötä lukioiden ja ammatillisen koulutuksen kanssa tarjoten niille kieliopintoja ja muita vapaavalintaisia kursseja.

Kansalaisopistot toteuttavat monissa kunnissa myös henkilöstökoulutusta (mm. ensiapu-, kieli-, tietotekniikka- ja hyvinvointiaiheisia koulutuksia).

1.3.2 Kansanopistot

Kansanopistot ovat vapaan sivistystyön oppilaitoksia, jotka järjestävät päätoimisia ja pitkäkestoisia opintoja, joiden kautta opiskelijat etenevät erilaisiin jatko-opintoihin ja työelämään. Kansanopistoissa järjestetään myös lyhytkestoista vapaan sivistystyön kurssitoimintaa. Kansanopistot ovat sisäoppilaitoksia, joissa opiskelijoilla on mahdollisuus opiskella joko päiväopiskelijoina tai majoittuen opiskelujen ajaksi opistolle. Kansanopistoissa on vapaan sivistystyön koulutuksen lisäksi tarjolla aikuisten perusopetusta, ammatillista koulutusta, lukiokoulutusta sekä työvoimapolitiittista koulutusta. Suomessa on 77 kansanopistoa. Vuosittain kansanopistoissa opiskelee yli 12 000 opiskelijaa erilaisissa pitkäkestoisissa ja päätoimisissa opinnoissa sekä noin 80 000 opiskelijaa lyhytkursseilla. Kansanopistojen vapaan sivistystyön koulutuksiin voi liittyä myös etäopetusta ja työssäoppimisjaksoja.

Termiä kansanopistolinja käytetään kansanopiston järjestämästä päätoimisesta vapaan sivistystyön koulutuksesta, joka on kestoltaan vähintään 28 viikkoa.

Kansanopistolinjat jakautuvat pääsääntöisesti seuraaviin sisältöihin:

- Eri alojen korkea-asteen opintoihin valmistavat linjat, jotka sisältävät usein avoimen yliopiston / korkeakoulun opintokokonaisuuksia. Linjat toimivat sekä jatko-opintoihin orientoivina opintoina että vahvistavat opiskelijoiden oppimisvalmiuksia, yleissivistystä ja sosiaalisia taitoja.
- Perusasteen jälkeen toisen asteen opintoihin valmistavat linjat, jotka toimivat nivelvaihekoulutuksina niille, jotka tarvitsevat eri tavoilla tukea ja lisäosaamista siirtymässä perusasteelta toiselle asteelle.
- Maahanmuuttajille suunnatut suomen ja ruotsin kielen ja yhteiskuntaorientaation koulutukset. Näihin kuuluvat omaehtoiset aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutukset, vapaan sivistystyön lukutaitokoulutukset ja muut alkeis- ja jatkotason kielikoulutukset eri maahanmuuttajakohderyhmille.
- Taiteen kansanopistolinjat (mm. elokuva, musiikki kuvataide, valokuvaus, elokuva, kirjallisuus) valmistavat alan jatko-opintoihin ja tehtäviin.
- Vammaisille suunnatut kansanopistolinjat.
- Kristinuskoon, teologiaan ja eri kirkkokuntien seurakuntatyöhön liittyvät koulutukset.
- Muut yleissivistävät kansanopistolinjat (mm. viestintä, media, pelisuunnittelu, kädentaidot, kasvatusala).

1.3.3. Kesäyliopistot

Kesäyliopiston osalta laissa vapaasta sivistystyöstä (1765/2009) todetaan: ”Kesäyliopistot ovat alueellisen koulutustarjonnan oppilaitoksia, joiden toiminnassa painottuvat avoin korkeakouluopetus sekä alueen muihin osaamis- ja sivistystarpeisiin vastaaminen ottaen huomioon myös korkeakoulutettu väestö”.

Vuonna 2019 Suomessa toimii 20 kesäyliopistoa, joilla on vakinaisia toimipaikkoja 32 paikkakunnalla. Vuosittain yksittäisiä koulutustapahtumia toimeenpannaan n. 90 paikkakunnalla. Kesäyliopistoja ylläpitäjinä voivat olla esimerkiksi kesäyliopisto- tai korkeakouluyhdistykset, kuntaliitot, säätiöt, koulutuskuntayhtymät tai kaupungit. Kesäyliopistojen taustaorganisaatioihin kuuluu usein laajasti alueen kuntia, merkittäviä organisaatioita ja oppilaitoksia. Maakunnan kuntia yhdistävän oppilaitoksen rooli mahdollistaa alueella tarvittavan osaamisen tunnistamisen ja tarvittavien koulutuspalvelujen tuottamisen.

Kesäyliopisto palvelee asiakkaitaan eri elämänvaiheissa. Kesäyliopiston järjestämiin opintoihin osallistuu vuosittain yli 100 000 opiskelijaa, joista vuosittain naisia on noin 70%. Nuorimmat opiskelijoista osallistuvat Lasten tiedekasvatustoimintaan ja vanhimmat Ikääntyvien yliopistotoimintaan.

Kesäyliopiston järjestämissä opinnoissa painottuvat teoreettiset opinnot ja opiskelijat opiskelevat useimmiten tavoitteellisesti esimerkiksi avoimia korkeakouluopintoja päämääränään hyödyntää opintoja muiden opintojen osina tai edistääkseen työuraansa. Kesäyliopistossa järjestetään vuosittain noin 110 000 opetustuntia. Tuottamiensa koulutuspalvelujen määrään verrattuna kesäyliopistot toimivat niukalla hallinto- ja

suunnitteluhenkilöstöllä. Vuonna 2018 palveluksessa oli 151 vakinaista työntekijää, opetusta kesäyliopistossa antoi noin 3700 henkilöä. Kesäyliopistot toimivat tavallisimmin kustannustehokkaissa vuokratiloissa. Toisin kuin muilla vapaan sivistystyön oppilaitoksilla kesäyliopistoilla lakisääteisen valtionosuuden vaje on merkittävä (n. 50%).

Kesäyliopistojen keskeiset toimintamuodot:

- Avoimet korkeakouluopinnot
 - Ammatilliset lisä- ja täydennyskoulutukset
 - Toisen asteen opiskelijoiden opintoja tukevat kurssit
 - Kieli- ja kulttuurikoulutukset ml. maahanmuuttajille suunnatut opinnot
 - Ikääntyvien yliopistotoiminta
 - Tiedekasvatustoiminta lasten ja nuorten yliopistotoimintana
 - Yleissivistävät ja kulttuuritilaisuudet
- Opintoihin liittyvät neuvonta- ja ohjauspalvelut

1.3.4 Liikunnan koulutuskeskukset - Urheiluopistot

Valtakunnalliseen urheiluopistoverkostoon kuuluu 11 liikunnan koulutuskeskusta. Urheiluopistojen toiminnan kokonaisuus muodostuu ammatillisesta koulutuksesta, vapaan sivistystyön koulutuksesta, valmennuskeskustoiminnasta, terveyttä ja hyvinvointia edistävästä maksullisesta palvelutoiminnasta sekä vapaa-ajan liikuntapalvelutoiminnasta.

Urheiluopistot ovat kokopäiväistä opetusta antavia sisäoppilaitoksia, joiden järjestämän koulutuksen vähimmäispituus on 10 opetustuntia ja kesto on muutamista päivistä viikon mittaisiin kursseihin. Urheiluopistot järjestävät myös pitkäkestoista yhden lukukauden mittaista liikunnanohjauksen peruskurssia. Urheiluopistojen järjestämä vapaan sivistystyön koulutuksen tarkoituksena on lisätä ja edistää kansalaisten liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävää koulutusta sekä liikunnan järjestö- ja seuratoimintaa palvelevaa koulutusta ja valmennustoimintaa. Vapaan sivistystyön koulutustoiminnan kurssivaihtoehdot ovat:

- Kansalaisten liikuntaharrastusta, hyvinvointia ja terveyttä edistävänä koulutuksena järjestetään lapsille ja nuorille, perheille, aikuisväestölle ja ikääntyville suunnattuja lyhytkursseja. Näiden kurssien tavoitteena on kokonaisvaltainen kasvattaminen liikunnalliseen elämäntapaan, lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen ja yhdessä liikkumiseen kannustaminen sekä omaehtoiseen liikkumiseen innostaminen.
- Kansalaisjärjestötoimintaa palveleva koulutus pitää sisällään seuratoimija-, tuomari-, toimitsija- ja vertaisohjaajakoulutuksen. Koulutuksen tavoitteena on tukea laaja-alaisesti seuratoiminnan kehittämistä. Koulutus järjestetään yhteistyössä lajiliittojen ja seurojen kanssa.
- Valmentaja- ja ohjaajakoulutus on tavoitteellista pätevöittämiskoulutusta, joka tavoitteena on lisätä valmiuksia valmentajana ja ohjaajana toimiselle. Koulutus järjestetään yhteistyössä lajiliittojen ja aluejärjestöjen kanssa.
- Kilpa- ja huippu-urheilukoulutuksen järjestämiseen osallistuvat urheiluopistojen valmennuskeskukset. Kilpa- ja huippu-urheiluvalmennuksen tavoitteena on edistää

suomalaista eettisesti kestävästä huippu-urheilusta ja tarjota pedagogista ja kokonaisvaltaisen valmennuksen osaamista kilpa- ja huippu-urheilutoiminnan järjestämiseen. Huippu-urheilutoimintaa järjestetään yhteistyössä urheiluseurojen, lajiliittojen, muiden liikunnan ja urheilun järjestöjen sekä urheilukatemaiden kanssa.

- Liikunnanohjauksen peruskurssi on yhden lukukauden mittainen opintokokonaisuus. Kurssin tarkoituksena on vahvistaa osallistujan liikunta- ja ohjaustaitoja, innostaa liikunnalliseen elämäntapaan ja valmistaa osallistujia liikunta-alan opiskeluun. Liikunnanohjauksen peruskurssin sisältö koostuu liikunta-alaan liittyvistä teoriaopinnoista sekä eri liikuntalajeista.

1.3.5. Opintokeskukset

Suomessa on 12 opintokeskusta, joita ylläpitää 12 sivistysliitto. Kunkin sivistysliiton jäsenenä on järjestöjä, jotka ovat puolueita, ammattiliittoja tai muita kansalaisjärjestöjä. Opintokeskuksilla on yhteensä lähes 400 jäsenjärjestöä. Opintokeskusten keskeinen tehtävä on edesauttaa aktiivista kansalaisuutta ja tukea ihmisten osallisuutta. Ne ovat järjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan oppilaitoksia. Opintokeskukset järjestävät opintoja itse sekä yhdessä kansalais- ja kulttuurijärjestöjen kanssa elinikäisen oppimisen, hyvinvoinnin ja aktiivisen kansalaisuuden sekä demokratian ja kansalaisyhteiskunnan toiminnan edistämiseksi.

Opintokeskukset ovat valtakunnallisia oppilaitoksia ja ne tarjoavat monipuolista aktiivista kansalaisuutta ja vapaaehtoistoimintaa tukevaa aikuiskoulutusta koko Suomessa. Opintokeskusten toiminta tukee osallistumista ruohonjuuritasolla toteuttamalla koulutusta ihmisten omassa lähiympäristössä ja -yhteisössä. Koulutukset toteutetaan lyhytkursseina ja pitkäkestoisina vapaan sivistystyön koulutuksina usein yhteistyössä järjestöjen kanssa. Osa opintokeskuksista toteuttaa myös vertaisoppimisryhmiä, opintokerhoja, vapaan sivistystyön koulutuksina. Kolme opintokeskusta toteuttaa vapaan sivistystyön lisäksi ammatillista lisäkoulutusta ja yhdessä opintokeskuksessa voi tehdä ammatittutkinnon ja erikoisammattitutkinnon käsi- ja taideteollisuuden alalla. Opintokeskusten tapa järjestää koulutusta on verkostomainen – yhteistyötä tehdään joustavasti järjestöjen ja muiden oppilaitosten kanssa.

Opiskelu pohjautuu omaehtoisuuteen, osallistumiseen ja yhteisöllisyyteen. Opintokeskukset tavoittavat oman sekä jäsen- ja yhteistyöjärjestöjensä toiminnan kautta myös esimerkiksi maahanmuuttajia, ikäihmisiä sekä aikuisia, joilla on heikot perustaidot tai oppimisen vaikeuksia. Näille kohderyhmille opintokeskukset tarjoavat ja räätälöivät yhdessä järjestöjen kanssa opintoja: luku-, numero ja perusdigitaitoja, viestintä- ja vuorovaikutustaitoja, kädentaitoja, kulttuuritaitoja, järjestötaitoja sekä tukea aktiiviseen kansalaisuuteen eli siihen, miten voi osallistua ja vaikuttaa omaan elämäänsä sekä omaa lähiyhteisöään ja koko yhteiskuntaa koskeviin asioihin.

1.3.6 Vapaassa sivistystyössä hankitun osaamisen näkyväksi saattamisen hyödyt

Vapaan sivistystyön koulutuksessa syntyy paljon osaamista, jolla on merkitystä osallistujien jatkouralla. Vapaan sivistystyön opintoja voitaisiin hyödyntää muissa opinnoissa tai ammatillisessa kehittämisessä nykyistä huomattavasti enemmän. Vapaan

sivistystyön opintojen tunnistamista ja tunnustamista tarvitaan muun muassa opintojen hyväksi lukemiseksi muihin opintoihin, tukemaan opintoihin hakeutumista sekä uralla edistymistä ja työuran vaihtoa. Oppilaitoksissa voidaan myös opinnollistaa muualla, esimerkiksi järjestötoiminnassa, hankittua osaamista. Osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen tueksi useissa oppilaitoksissa on käytössä myös digitaalisia osaamismerkkejä.

Toisen asteen opiskelijoille kesäyliopisto tarjoaa myös mahdollisuuksia laajentaa opintojaan esimerkiksi aiheisiin, joita omassa lukiossa ei käsitellä. Hyväksi lukemalla vapaan sivistystyön opintoja voidaan esimerkiksi laajentaa yksittäisten opiskelijoiden todennettua kielivalikoimaa tai tutkintoon johtavassa koulutuksessa kaikilla koulutusasteilla.

Työelämässä oleville vapaan sivistystyön oppilaitokset tarjoavat monipuolisia vaihtoehtoja jatkuvaan oppimiseen. Opiskelijoilla on mahdollisuus kehittää osaamistaan, saada lisäkelpoisuuksia tai suunnata uudelle uralle. Laajuudeltaan määritellyt ja tunnustetut opinnot selkeyttäisivät työntekijöiden ja työnantajien välistä keskustelua esimerkiksi täydennyskoulutustarpeen ja opiskeluun käytettävän työajan osalta ja pohdittaessa koulutuksen vaikutusta palkkaukseen.

Erityisesti maahanmuuttajat saavat opetusta useissa eri oppilaitoksissa ja he hyötyisivät nykyistä selkeämmästä tunnistamisesta ja tämä tekisi myös viranomaisyhteistyön nykyistä sujuvammaksi.

Koulutuksen vieminen Koski-järjestelmään voisi hyödyttää myös muita tarpeita. Haettaessa ammatilliseen perustutkintoon yhteishaussa opiskelija saa 6 pistettä vähintään 28 opiskelijaviikon mittaisen kansanopiston linjan suorittamisesta (A 699/2017 § 4). Kansanopistolinjan suorittamisen näkyminen valtakunnallisessa opinto- ja tutkintorekisterissä on tämän vuoksi keskeistä. Päätoimisten ja pitkäkestoisten kansanopisto-opintojen suoritustietojen siirtyminen rekisterin kautta opintososiaalisista etuuksista vastaaville viranomaisille vähentäisi myös ylimääräistä viranomaistyötä nykyiseen nähden.

Vapaassa sivistystyössä suoritettavat avoimet korkeakouluopinnot siirtyvät suoriterekistereihin korkeakoulujen järjestelmien kautta.

2. Työryhmä

2.1 Työryhmän toimeksianto

Opetus- ja kulttuuriministeriön asetti 6.2.2019 työryhmän kehittämään vapaan sivistystyön kautta hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista.

Työryhmän tuli

1. selvittää ja pohtia osaamisperustaisen kuvauksen hyödyntämistä vapaassa sivistystyössä
2. tehdä ehdotus koulutuksen osaamisperustaisen kuvauksen malliksi
3. tehdä ehdotus koulutuksen yhteiseksi laajuutta kuvaavaksi yksiköksi

4. tehdä ehdotukset uudistuksen jatkovalmistelusta ja tarvittavista muista toimenpiteistä

Työryhmän puheenjohtajaksi nimettiin opetusneuvos Annika Bussman opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Työryhmän jäseniksi nimettiin opetusneuvos Leena Nissilä ja opetusneuvos Marja Anitta Pehkonen Opetushallituksesta, Erityisasiantuntija Päivi Väisänen-Haapanen Suomen Kuntaliitosta, Asiantuntija Saku Lehtinen Ammattiosaamisen kehittämissyhistys AMKE ry:stä sekä ylitarkastaja Hannu Tolonen, kehittämisspäälikkö Tero Huttunen ja suunnittelija Petra Heikkinen opetus- ja kulttuuriministeriöstä. Vapaan sivistystyön oppilaitos- ja ylläpitäjäjärjestöjen edustajina työryhmään nimettiin toiminnanjohtaja, rehtori Marita Salo (Vapaa sivistystyö ry), rehtori Petri Vahtera (Kansalaisopistojen liitto KoL), rehtori Juha Kaivola (Suomen kansanopistoyhdistys ry), rehtori Leena Meriläinen (Suomen kesäyliopistot ry), pääsihteeri Jouko Muuri (Opintokeskukset ry), pääsihteeri Nina Luukkainen (Urheiluopistojen yhdistys ry) ja toiminnanjohtaja Henrika Nordin (Bildningsalliansen rf). Työryhmän sihteereinä toimivat Marja Anitta Pehkonen ja Petra Heikkinen.

Ryhmän kokoonpanoa muutettiin 18.3.2019 siten, että johtava asiantuntija korvasi Saku Lehtisen Ammattiosaamisen kehittämissyhistys AMKE ry:n edustajana ja 27.5.2019 siten, että ylitarkastaja Samuli Rasila korvasi opetus- ja kulttuuriministeriön edustajan Hannu Tolosen.

2.2 Työryhmän työ

Työryhmä on kokoontunut xx kertaa. Koski-järjestelmän asiantuntijat Juho Mikkonen ja Tuuli Pohjanlahti ovat olleet ryhmässä kuultavana. Työryhmän muistioluonnos lähetettiin lausunnolle oppilaitoksille xx.xx.2019. Muistiosta järjestettiin kuulemistilaisuus opetus- ja kulttuuriministeriössä 26.9.2019.

3. Työryhmän ehdotukset

3.1 Vapaan sivistystyön vapaus

Vapaassa sivistystyössä tapahtuva tutkintoon johtamaton opiskelu tuo osallistujille monipuolista osaamista, jonka tunnistamista tulisi helpottaa ja parantaa. Omaehtoisessa vapaatavoitteisessa koulutuksessa on mahdollisuus tehdä eri tavoin hankittua yksilön osaamista näkyväksi.

Vapaan sivistystyön koulutuksen sisällöistä ja toteutuksesta päättää oppilaitosten ylläpitäjät. Koulutusten kohderyhmät vaihtelevat lapsista senioriväestöön. Erityisesti työikäisen väestön osalta hankitun osaamisen näkyväksi saattaminen olisi tärkeää. Oppilaitoksen ylläpitäjät päättävät minkälaista kuvaustapaa käytetään erilaisissa koulutuksissa. Osaamisperustainen kuvaustapa on edellytyksenä koulutukselle, mikäli ylläpitäjän tavoitteena on viedä koulutuksessa hankittu osaaminen näkyväksi Koski-järjestelmään.

Mikäli koulutuksen Koski-järjestelmään viemisen mahdollisuus avautuu ylläpitäjän päätöksestä, omaehtoiseen koulutukseen osallistuva opiskelija päättää aina henkilökohtaisesti, mikäli hän haluaa oman saavutetun osaamisensa näkyväksi Koski-järjestelmään.

3.2 Koulutuksiin osallistuvien henkilötiedot

Vapaan sivistystyön koulutuksessa ei ole säännönmukaista henkilötietoihin perustuvaa tiedonkeruuta. Aihe on vuosien varrella ollut ajankohtainen, mutta toistaiseksi ei olla päädytty muuttamaan tiedonkeruun käytänteitä.

Mikäli oppilaitos päättää viedä opiskelijoiden vapaan sivistystyön koulutuksissa suoritettua osaamista Koski-järjestelmään, oppilaitoksen tulee kerätä opiskelijoiden henkilötiedot. On kuitenkin muistettava, että kokonaisten ryhmien tietoja ei koskaan viedä suoraan Koski-järjestelmään vaan henkilötietojen antaminen ja osaamisen rekisteröiminen Koski-järjestelmään on aina opiskelijan henkilökohtainen valinta.

3.3 Koulutuksen laajuutta kuvaava käsite

Työryhmä perehtyi suomalaisessa koulutusjärjestelmässä käytössä oleviin erilaisiin koulutusten laajuutta kuvaaviin käsitteisiin. Näistä soveltuvimmaksi vapaan sivistystyön koulutukseen pidettiin opintopistettä. Yksi opintopiste vastaa noin 27 tuntia opiskelijan työpanosta. Käytännössä yhden opintopisteen suorittamisen vaatima työmäärä voi vaihdella paljonkin, esim. opiskelijan valmiuksista riippuen.

Vapaan sivistystyön rahoituksen käsitteitä ovat vapaan sivistystyön lain mukaan opetustunti ja opiskelijaviikko. Opintopiste ei korvaa näitä mitenkään vaan käytetään ainoastaan kuvaamaan koulutusten sisältöjen laajuutta, eli koulutuksen suorittamiseksi vaadittavaa työn määrää.

Mikäli tavoitteena on viedä vapaan sivistystyön koulutus näkyväksi Koski-järjestelmään, edellytyksenä on, että koulutuksen laajuus on kuvattu opintopisteinä.

3.4 Koulutuksen arviointi

Vapaan sivistystyön säädöksissä ei ole kirjauksia koulutusten arvioinnista. Tällä hetkellä osassa koulutuksia arvioidaan opiskelijan osaamista. Tämä koskee erityisesti sellaisia koulutuksia, joissa vapaassa sivistystyössä tehty arviointi voidaan huomioda, mikäli opiskelija siirtyy jatkossa tietylle jatkopolulle.

Koulutuksessa saavutetun osaamisen vieminen Koski-järjestelmään edellyttää, että osaaminen on arvioitu. Vähimmäisvaatimuksena on, että koulutus on hyväksytty, eli opiskelijan osaaminen vastaa vähintään koulutuksen osaamisperusteisessa kuvauksessa olevaa tasoa. Arviointiasteikko on siis tällöin hyväksytty/hylätty. Mikäli oppilaitos päättää käyttää koulutuksessaan asteikkoarviointia koulutuksen osaamisperusteisesta kuvauksesta tulee käydä ilmi mitä arviointiasteikon arvosanaa osaamisen kuvaus vastaa.

3.5 Koulutusten osaamisperustainen kuvaus

3.5.1 Johdanto

Osaamisen tunnistaminen ja tunnustaminen on tärkeä periaate tämän päivän koulutuksessa. Aikaisemmin opittua tulee voida hyödyntää tulevilla oppimispolulla ja työelämässä, eikä ole tarkoituksenmukaista opiskella uudestaan jo opittuja asioita.

Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa järjestetään hyvin paljon eri sisältöisiä ja eri pituisia koulutuksia, jotka eivät perustu opetussuunnitelmien tai tutkintojen lakisääteisiin perusteisiin. Näin ollen olisi erityisen tärkeää, että vapaan sivistystyön koulutusten kuvaustapoihin kiinnitetään huomiota ja pyritään kuvaamaan varsinkin ne koulutukset, joilla on merkitystä opiskelijoiden tulevan opiskelu- ja työuran kannalta, siten että niistä saa mahdollisimman tarkan ja oikean kuvan opiskelijan osaamisesta. Tässä dokumentissa koulutuksella tarkoitetaan vapaan sivistystyön kursseja, opintojaksoja, luentosarjoja ja muita vastaavia nimityksiä, joilla tarkoitetaan toteutettavaa koulutusta tai koulutuskokonaisuutta.

Tutkintoon johtavissa koulutuksissa, opetuksen ja tutkintojen perusteet on laadittu osaamisperustaista kuvaustapaa hyödyntäen. Myös korkeakouluissa on osana Bolognan prosessia otettu käyttöön osaamiseen perustuvaa tapaa koulutuksen tavoitteiden kuvaamisessa. Vapaan sivistystyön opetussuunnitelmissa ja koulutuksen kuvauksissa käytetään tällä hetkellä useita eri kuvaustapoja. Koulutuksen tunnistettavuuden ja tunnustamisen kannalta olisi ensiarvoisen tärkeää, että vapaassa sivistystyössä hyödynnettäisiin osaamisperustaista kuvaustapaa sellaisessa koulutuksessa, jota opiskelu- tai työuraa suunnittelevat ja toteuttavat opiskelijat voivat hyödyntää tai jonka sisällöllä saattaa olla merkitystä tulevaisuudessa.

Osaamisperusteisuudessa periaatteena on, että osaamista voi hankkia monella eri tavalla ja sitä tulee voida arvioida eri yhteyksissä. Vapaan sivistystyön oppilaitoksissa voitaisiin laajemmin tunnistaa ja tunnustaa myös elämän eri osa-alueilla syntynyttä osaamista, mikäli koulutuksessa hyödynnettäisiin osaamisperusteisuutta. Myös vapaan sivistystyön opintoja voidaan tunnistaa ja tunnustaa muissa oppilaitoksissa nykyistä laajemmin, mikäli koulutusten kuvauksissa käytettäisiin osaamisperusteisuutta.

Osaamisperustaisessa kuvaustavassa keskitytään opiskeltavan sisällön sijasta kuvaamaan opiskelijan osaamista. Vapaan sivistystyön oppilaitosten tehtävä kytkeytyy keskeisesti ihmisten monipuoliseen kehittymiseen. Opiskelijaan ja opinnoissa saavutettuun osaamiseen keskittyvä lähestymistapa tavoitteiden kuvaamisessa voisi sopia hyvin vapaalle sivistystyölle. Tässä dokumentissa opiskelijalla tarkoitetaan vapaan sivistystyön koulutukseen osallistujia ja opettajalla vapaan sivistystyön koulutuksen opettajia, kouluttajia ja ohjaajia.

Tämän työryhmän tavoitteena on vapaan sivistystyön koulutusten näkyväksi tekeminen todennetun osaamisen rekisterissä, Koski-järjestelmässä. Edellytyksenä koulutusten viemiselle Koski-järjestelmään on, että koulutus on osaamisperusteisesti kuvattu, suoritettu ja arvioitu, jotta lukijan on helpompi muodostaa kuva siitä, mitä henkilö osaa suoritettuaan tietyn koulutuksen.

Oulun yliopisto ja Kuopion yliopisto ovat 2007-2009 toteuttaneet opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittaman Valmiiksi viidessä vuodessa W5W-hankkeen, jonka puitteissa on laadittu ohjeeksi osaamistavoitteiden viemisestä opetussuunnitelmaan. Näin asennat osaamistavoitteet opetussuunnitelmaasi -opas (2009, Honkala, A., Isola, M., Savilampi, J., Rahkonen, A. ja Wennström, M.). Tätä aineistoa on soveltuvin osin käytetty laadittaessa seuraavaa esitystä vapaan sivistystyön koulutusten osaamisperusteisesta kuvaamisesta. Materiaali on tarkoitettu suunnittelun tueksi oppilaitoksille osaamisperusteisten kuvaamistapojen käyttöönottoon. Sen tavoitteena on

tukea yhtenäisten käytäntöjen rakentumista vapaan sivistystyön oppilaitoksissa ja näin edistää kokonaisuutena vapaan sivistystyön opintojen tunnistamista ja tunnustamista.

3.5.2 Osaamistavoitteet

Osaamistavoitteet kuvaavat, mitä opiskelijan odotetaan osaavan koulutuksen suoritettuaan. Pyrkimyksenä on kuvata, mitä opiskelija tietää, ymmärtää tai kykenee tekemään oppimisen tuloksena. Osaamistavoitteet kuvaavat tavoiteltavaa tulosta. Ne ilmaistaan opiskelijan toimintana ja ne tulee ilmaista selkeästi ja yksinkertaisesti. Osaamistavoitteiden täytyy olla opiskelijoiden saavutettavissa ja niiden toteutumista on kyettävä arvioimaan.

Osaamistavoite kertoo sekä opettajalle että opiskelijalle, millaista oppimista opiskelijan tulee tavoitella koulutuksen aikana. Koulutuksen osaamistavoitteet voivat alkaa esimerkiksi seuraavasti: ”Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa..” ja koulutuskokonaisuuden osaamistavoitteet voivat alkaa: ”Koulutuskokonaisuuden suorittanut opiskelija osaa..”

3.5.3 Opettajan ja opiskelijan näkökulma osaamistavoitteisiin

Koulutuksen tai koulutuskokonaisuuden tavoitteita määriteltäessä käytetään usein osaamistavoitteisuuden sijaan opettajan näkökulmaa. Opiskelijoille on kerrottu opetuksen tavoite, eli mitä koulutuksessa tapahtuu opettajan näkökulmasta. Koulutuksen tavoite voi tällöin olla esimerkiksi

- Opiskelija perehdytetään eri maalajien ominaisuuksiin
- Opiskelijalle tarjotaan katsaus Suomen viljelyhistoriaan

Opiskelijalle annetaan myös usein tietoa koulutuksen otsikkotason sisällöistä, mutta ei lainkaan jakson tavoitteista. Toisaalta koulutuksen sisältöä on voitu kuvata luettelona tai fraaseina, esimerkiksi

- savi, lieju, hieta, hiekka multa, turve
- 1900-luvun kasvinviljelyn tärkeimmät kehitysvaiheet

Opettajakeskeisten lähestymistapojen ongelmana on se, että opiskelijalle ei muodostu selkeää käsitystä siitä, mitä hänen tulisi osata, jotta hän saisi suoritettua koulutuksen hyväksytysti. Tämä ei kerro myöskään koulutusta myöhemmin tunnustettaessa riittävästi siitä, mitä opiskelija osaa koulutuksen suoritettuaan.

Osaamistavoitteet antavat kuvan siitä, mitä opiskelijan odotetaan oppivan ja miten opiskelijan odotetaan tämän todistavan. Osaamistavoitteet ovat siis opiskelijan kannalta tarkempia ja läpinäkyvämpiä kuin koulutuksen opetuksen tavoitteet tai pelkkä sisältökuvaus.

Osaamistavoitteet voidaan kirjoittaa edellisessä tapauksessa esimerkiksi seuraavaan muotoon:

- Koulutuksen suoritettuaan opiskelija tunnistaa eri maalajit ja osaa valita sopivat viljelykasvit eri maalajeille
- Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa kuvata tärkeimmät vaiheet 1900-luvun viljelyhistoriassa ja osaa selittää mitkä seikat ovat vaikuttaneet kehityksen kulkuun

Osaamistavoitteiden laatimisessa on kyse siitä, että opettajan tulee ajatella sisällön opettamisen sijasta opiskelijan oppimista. Kyse on siis näkökulman muutoksesta opiskelijakeskeisemmäksi.

3.5.4 Osaamistavoitteet osana opetussuunnitelmatyötä

Vapaan sivistystyön lain (1998/632) mukaan kansanopiston ja liikunnan koulutuskeskuksen tulee laatia opetussuunnitelma koulutuksesta, jonka kesto on vähintään kahdeksan viikkoa tai joka sisältää etäopetusta taikka työssäoppimista. Opetussuunnitelmasta tulee käydä ilmi oppilaitoksen järjestämän ohjatun opetuksen sisältö ja määrä.

Mikäli kyse on pitkäkestoisesta koulutuksesta osaamistavoitteet ovat osa opetussuunnitelmaprosessia ja sen arviointia. Osaamistavoitteita ei siis voida erottaa opetussuunnitelmatyön kokonaisuudesta. Koulutuksen ja koulutuskokonaisuuksien osaamistavoitteet laaditaan peilaten niitä koko pitkäkestoisen koulutuksen tavoitteisiin. Osaamisen kumuloitumisen tulisi näkyä kaikkien toisiinsa liittyvien koulutusten osaamistavoitteissa. Se on yksi opetussuunnitelman toimivuuden peruskriteereistä.

Opetussuunnitelman laatimisen vaiheet osaamistavoitteiden näkökulmasta:

1. Opetussuunnitelman tekeminen aloitetaan pitkäkestoisen koulutuksen perustehtävän määrittelemisestä. Tässä vaiheessa pohditaan muun muassa, miksi tällaista koulutusta tarvitaan ja mihin tulevaisuuden odotuksiin ja tarpeisiin se vastaa.
2. Tämän jälkeen prosessissa määritellään koulutuksen tavoitteet. Tällöin analysoidaan osaaminen ja kompetenssit, joita koulutuksella tulisi tuottaa, jotta se täyttäisi perustehtävänsä, kun huomioidaan myös käytettävissä olevat resurssit. Resursseja ovat rahan lisäksi kaikki koulutuksen puitteet sekä opiskelijan ja opetuksen aikaresurssit.
3. Kun tämä on tehty, määritellään opetussuunnitelmamalli. Mietitään, millainen opetussuunnitelman rakenne parhaiten soveltuu vaadittavien kompetenssien tuottamiseen ja tavoitteiden saavuttamiseen annetussa ajassa, käytettävissä olevilla resursseilla.
4. Tämän jälkeen voidaan suunnitella koulutuksen keskeiset sisällöt, mitoittaa ne, valita sopivat työtavat sekä osaamistavoitteet. Tähän vaiheeseen kuuluu myös koulutuksessa käytettävien arviointimenetelmien suunnittelu.
5. Tämän jälkeen päätetään siitä, miten opetussuunnitelmasta viestitään. Opetussuunnitelmaa voivat käyttää tietolähteenä muut oppilaitokset ja monet muut sidosryhmät, mahdollisista tulevista opiskelijoista aina median edustajiin ja työntajiin.
6. Lopuksi arvioidaan opetussuunnitelman toimivuutta ja kehitetään sitä edelleen koko prosessia läpäisevän arviointitiedon pohjalta. Opetussuunnitelman jatkuva arviointi, päivittäminen ja kehittämistyön aikatauluttaminen ovat olennaisin ja

näkyvin osa opetussuunnitelmatyötä. On pohdittava myös, miten opiskelijat, opettajat ja muut sidosryhmät sitoutetaan mukaan kehittämiseen.

LAADITAAN PROSESSIKAAVIO OPETUSSUUNNITELMATYÖN VAIHEISTA.

3.5.5 Osaamistavoitteista viestiminen

Jotta koulutuksen osaamisperusteinen kuvaus toteutuu tarkoituksen mukaisella tavalla ja opiskelijat saavat käsityksen, mitä koulutuksella tavoitellaan, tulee viestinnän olla riittävää, selkeää ja hyvin toteutettua.

Seuraavassa esimerkkejä erityyppisistä viestinnän lähestymistavoista:

1. Opetuskeskeinen ops-viestintä

- Mihin koulutuksessa pyritään. Minkälaista opetusta koulutuksessa toteutetaan (opetuksen toteuttaminen keskiössä).

Esim. ”Koulutuksen tavoitteena on antaa opiskelijalle perustietoa puun, metallin ja kiven ominaisuuksista sekä niiden työstö- ja pintakäsittelytavoista --”

2. Sisältökeskeinen ops-viestintä

- Mitä sisältöjä koulutus sisältää. Kuvaus on usein pelkän listauksen kaltainen.

Esim. ”Koulutuksessa tarkastellaan temaattisesti antiikin maailman muotoutumista ja muuntumista sekä keskiaikaisen Euroopan syntyä ja historiallista kehitystä renessanssin alkuun asti.”

3. Prosessikeskeinen ops-viestintä

- Millä tavoin koulutuksen aikana opiskellaan (oppimisen toteuttaminen keskiössä). Mitä valmiuksia työskentely edellyttää tai tuottaa.

Esim. ”Koulutuksen aikana opiskelija tekee pienryhmätyönä aidosta liikeideasta liiketoimintasuunnitelman, sekä liiketoimintasuunnitelman prosessikuvauksen --”.

4. Ongelmakeskeinen ops-viestintä

- Koulutuksessa esitetään kysymyksiä tai ongelmia, joihin koulutus antaa ratkaisun aineksia.

Esim. ”Tapausaineiston pohjalta opiskelija ratkaisee sosiaalityön käytännössä usein esiin tulevan oikeudellisen ongelman --”

5. Tulokeskeinen ops-viestintä eli osaamistavoitekeskeinen viestintä.

- Viestitään tarkasti ja konkreettisella tasolla, mitä opiskelija osaa koulutuksen käytyään.

Esim. ”Koulutuksen hyväksytysti suorittanut opiskelija osaa 1.) havainnoida kariesta ja arvioida sen etenemis- ja aktiivisuusastetta, 2.) suunnitella yksilöllistä kariesprofylaksiaa, sekä 3.) käyttää ja suositella tarkoituksenmukaisesti eri profylaktisia hoitomenetelmiä.”

Esimerkkejä koulutuksen erilaisista kuvaustavoista:

Pieneläinten ruokinta

Koulutuksen sisältö: Eri pieneläinten ravinnontarpeet ja rehut, ruokinnan suunnittelu ja toteuttaminen

Koulutuksen opetustavoite: Koulutuksessa tutustutaan erilaisiin pieneläinten rehuihin ja suoritetaan ravinnetarvelaskelmia. Lisäksi suunnitellaan ja toteutetaan pieneläinten ruokinta käytännössä

Koulutuksen osaamistavoitteet: Koulutuksen jälkeen opiskelija osaa valita eri pieneläinlajeille oikeat rehut ja osaa annostella rehut eläinten ravinnontarpeen mukaisesti. Opiskelija osaa suunnitella eri eläinlajeille ruokinta viikon jaksolle ja osaa toteuttaa ruokinnan käytännössä.

AMMATILLINEN TÄYDENNYSKOULUTUS

Svenska för klasslärare, klassrumssvenska

Laajuus: Vastaa 2 opintopisteen työmäärää: lähiopetusta 20 oppituntia ja itsenäistä opiskelua 35 tuntia.

Opettaja: FM XX opettaa päätyökseen ruotsia xx yliopistossa. Hänellä on lisäksi pitkä kokemus opetushenkilöstön täydennyskoulutuksesta. Häntä kiinnostaa erityisesti toiminnalliset opetusmenetelmät, didaktiikka sekä digitaalinen oppiminen ja opettaminen.

Sisältö: Ainedidaktiikka ja käytännön luokahuonoruotsi. Kurssilla tutustutaan 6. luokan ruotsin kielen sisältöihin ja tavoitteisiin sekä harjoitellaan kieltä luokan opetus- ja arkitilanteisiin. Tavoitteena on kehittää luontevaa kielenkäyttöä.

Opetusmuodot: Luentoja, pari- ja ryhmätyöskentelyä, toiminnallista ja kirjallista itsenäistä työskentelyä sekä oppimispäiväkirjan pitäminen. Teemoja ja työtapoja tarkennetaan opiskelijoiden toiveiden pohjalta tehdyllä tarvekartoituksella. Kurssiin kuuluu ennakotehtävä.

Osaamistavoitteet: Kurssin jälkeen osallistuja osaa kuvata oman opetuksensa ainepedagogista ajattelua ja kielikasvatusta, sisällyttää opetukseensa 6. luokan ruotsin keskeisimmät oppimistavoitteet, käyttää oppilaslähtöisiä menetelmiä, hyödyntää aiempaa monipuolisemmin kieli- ja vuorovaikutustaitojaan opetuksessa ja oppilaan ohjauksessa, käyttää oppimisen arvioinnin erilaisia menetelmiä.

Arviointi: Hyväksytty/hylätty. Kurssi arvioidaan oppimistehtävien perusteella.

Itsearviointi: Kurssiin kuuluu myös oman oppimisen itsearviointi.

Suoritustavat: Kurssin hyväksytty suoritus edellyttää aktiivista osallistumista (vähintään 80% läsnäolo), oppimistehtävien palauttamista ja käytännön harjoitustehtävien suorittamista.

Kurssimateriaali: Oppimateriaalit jaetaan kurssin verkkoalustan kautta.

AVOIN KORKEAKOULUOPETUS

Aikuisen oppiminen, 3 op (JY, osa aikuiskasvatustieteen perusopintoja)

Sisältö:

Käsitykset siitä, mitä oppiminen on ja miten sitä voidaan edistää, ovat vaihdelleet historian saatossa. Perusolettamuksia, joita kulloinkin tehdään oppimisen luonteesta, kutsutaan oppimiskäsityksiksi. Jaksossa perehdytään erilaisiin oppimiskäsityksiin ja

oppimiseen vaikuttaviin tekijöihin sekä sovelletaan lähteistössä kuvattua aikuisen oppimiseen/omaan oppimiseen.

Osaamistavoitteet:

Opintojakson tehtyään opiskelija osaa:

- tunnistaa ja jäsentää oppimiskäsityksiä
- tarkastella perustellen aikuisen oppimiseen vaikuttavia tekijöitä omassa oppimisessaan
- hahmottaa aikuisten oppimisen yksilöllisenä ja sosiaalisena ilmiönä

Suoritustavat:

Valitse yksi vaihtoehtoista suoritustavoista: Oppimistehtävä yksilö- tai parivastauksena, kirjatentti tai verkkokurssi

Kirjallisuus:xx

Arviointiperusteet:

Arvioinnin perustana ovat toisaalta jaksokohtaiset osaamistavoitteet, toisaalta eri suoritusmuotojen tavoitteet. Oppimistehtävässä ja tentissä on keskeistä se, miten vastauksessa on hyödynnetty vaadittua kirjallisuutta. Hyväksytyssä esseevastauksessa on hyödynnettävä kaikkia vaatimusteoksia ja tentissä on vastattava kaikkiin tenttikysymyksiin. Oppimistehtävävastauksessa edellytetään kirjatiedon muokkaamista ja soveltamista käytäntöön. Tenttien arvioinnissa painotetaan kirjallisuuteen perustuvaa asian sisällöllistä ymmärrystä, kirjatiedon soveltamista ja vastauksen monipuolisuutta. Verkkokurssit edellyttävät aktiivista osallistumista sekä kurssin yksilö- ja ryhmätehtävien suorittamista. Arvosanakohtaiset arviointikriteerit (1-5) on eritelty erikseen.

3.5.6 Osaamistavoitteiden laatiminen ja taso

Osaamistavoitteiden laatiminen lähtee liikkeelle niiden asioiden listaamisesta, jotka jokaisen koulutuksen hyväksytysti suoritaneen on osattava tai tiedettävä. Hyvä lähtökohta osaamistavoitteiden laatimiselle on koulutuksen keskeisten sisältöjen määrittely. Koulutuksen keskeiset sisällöt ovat asioita, jotka kaikkien opintojaksolle osallistuneiden pitäisi omaksua.

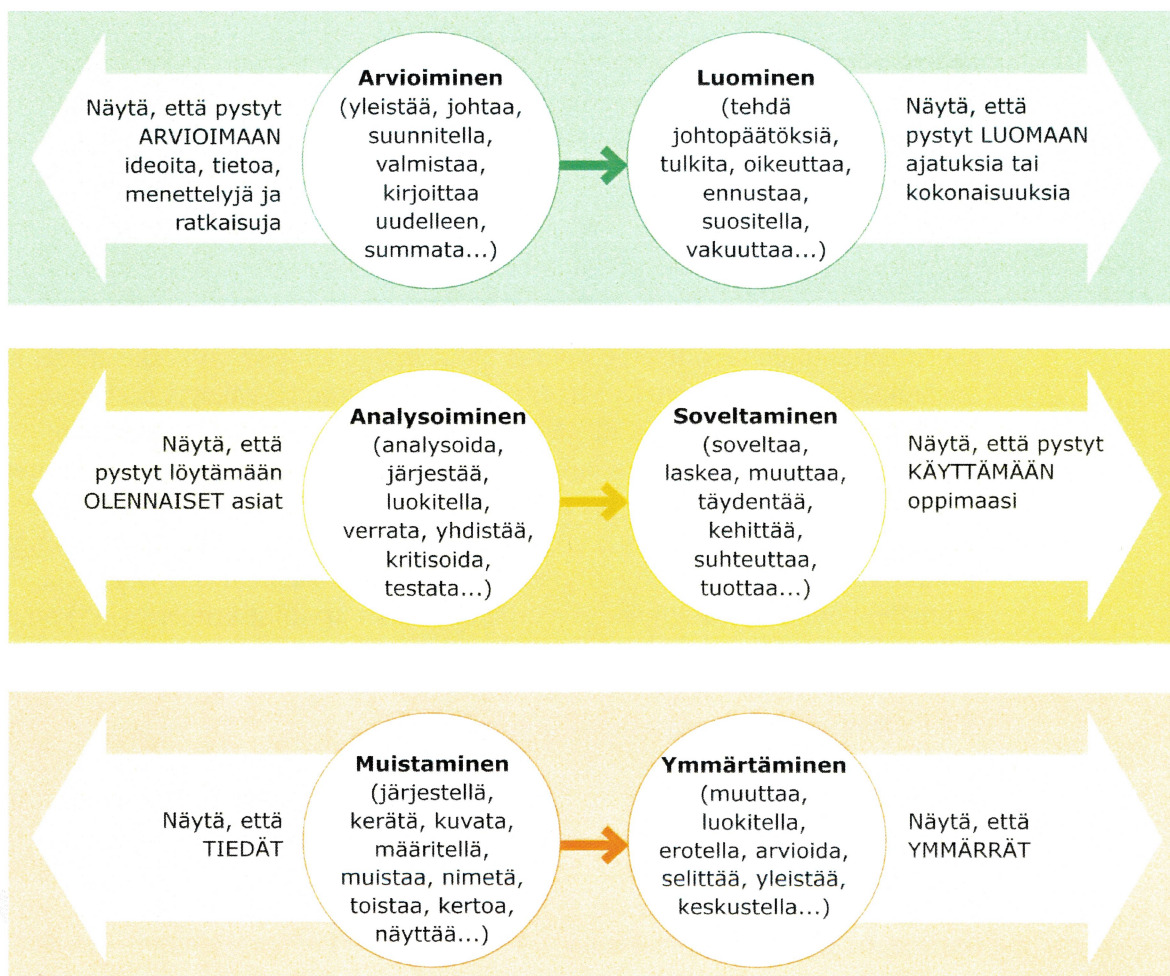
Koulutuksen osaamistavoitteet laaditaan aina minimitasolle. Koulutuksen suorittaakseen opiskelijan on saavutettava kyseiset osaamistavoitteet. Minimitason osaamistavoitteiden laatimisella ja arvioinnilla huolehditaan siitä, että jokainen opiskelija, joka saa jakson hyväksytystä suorituksesta todistuksen on saavuttanut ainakin tämän tason.

Hyvin kirjoitettu osaamistavoite sisältää seuraavat asiat:

- Verbin, joka kertoo mitä opiskelijan odotetaan pystyvän tekemään koulutuksen lopussa.
- Sanan tai sanoja, jotka ilmaisevat, minkä asian kanssa opiskelija on tekemisissä.
- Sanan tai sanoja, joita käytetään osoituksena siitä, että oppimista on saavutettu.

Koulutuksen suorittaminen vaatii osaamistavoitteiden saavuttamista, joten niiden toteutumista on pystyttävä myös arvioimaan. Näin ollen osaamistavoitteissa ei kannata käyttää verbejä ymmärtää, käsittää, tietää tai perehtyä, koska ne kuvaavat ulospäin

näkymätöntä toimintaa. Apuna osaamistavoitteiden kirjoittamisessa ja verbien valinnassa voidaan soveltaa esimerkiksi Bloomin taksonomiaa. Siinä osaaminen on jaettu kuudelle tasolle ja tiedon käsittely monimutkaistuu siirryttäessä tasoilla ylöspäin (Kuvio). Osaamistavoitteita laatiessa kannattaa myös miettiä minkä tasoista oppimista koulutuksessa vaaditaan. Tavoitteet opinnoissa, joissa ei ole ennakko-osaamisvaatimuksia eivät voi olla samanlaisia kuin tavoitteet opinnoissa, joissa syvennetään aikaisempaa osaamista.

Mukaillen Ahlberg 1990

KUVA 1, Benjamin Bloomin taksonomia, @lottaon, Opintokeskus Sivis

Verbejä osaamistavoitteiden laatimiseen:

Muistaminen voidaan määritellä kyvyksi pitää mielessä tai palauttaa mieleen asioita ilman että niitä välttämättä ymmärretään. Esimerkiksi seuraavia verbejä käytetään muistamista arvioitaessa:

Tunnistaa, listata, määritellä, nimetä, esittää, kirjoittaa, toistaa, yhdistää, löytää, järjestää, kerätä, kuvata, muistaa, lainata, palauttaa mieleen, näyttää, kertoa

Ymmärtäminen voidaan määritellä kykyä tulkita opittua informaatiota. Seuraavia verbejä käytetään ymmärtämistä arvioitaessa:

Tulkita, antaa esimerkki, valita, tehdä yhteenvedo, päätellä, arvioida, muotoilla uudelleen, yleistää, paikantaa, raportoida, löytää, nimetä, luokitella, erotella, muokata, muuttaa, selittää, puolustaa, ratkaista, kääntää, keskustella

Soveltaminen voidaan määritellä kyvyksi käyttää opittua materiaalia uusissa tilanteissa tai kyvyksi käyttää ideoita ja käsitteitä ongelmaratkaisuissa. Seuraavia verbejä käytetään soveltamista arvioitaessa:

Toteuttaa, suorittaa, käyttää, soveltaa, ratkaista, esitellä, valmistaa, selittää (kuinka), valita, laskea, muuttaa, täydentää, rakentaa, kehittää, ottaa käytäntöön, tuottaa, suhteuttaa

Analysoiminen voidaan määritellä kyvyksi hajottaa informaatio komponenteiksi ja etsiä niiden välisiä suhteita ja ideoita (systeemisen rakenteen ymmärtämistä). Seuraavia verbejä käytetään analysointia arvioitaessa:

Vertailla, organisoida, osoittaa ristiriita, erotella, jakaa, tutkia, luokitella, järjestää, analysoida, arvioida, todistaa, hajottaa osiinsa, laskea, kategorisoida, yhdistää, asettaa vastakkain, kritisoida, kokeilla, kyseenalaistaa, testata

Arvioiminen voidaan määritellä kyvyksi yhdistää komponentit. Seuraavia verbejä käytetään arviointia arvioitaessa:

Arvostella, tehdä johtopäätös, vertailla, perustella, selittää, tulkita, suhteuttaa, kommentoida, kategorisoida, kerätä, yhdistää, johtaa, muokata, suunnitella, valmistaa, ehdottaa, järjestää uudelleen, kerrata, kirjoittaa uudelleen, summata

Luominen voidaan määritellä kyvyksi arvioida ja arvottaa opittua tietoa tiettyä tarkoitusta varten sekä kyvyksi saada aikaan jotain uutta. Seuraavia verbejä käytetään luomista arvioitaessa:

Suunnitella, rakentaa, tuottaa, ehdottaa, kehittää, keksiä, yleistää, johtaa, laajentaa, muuttaa, tehdä johtopäätös, arvostella, tulkita, oikeuttaa, mitata, ennustaa, suositella, tehdä ero, vakuuttaa, mitata

Tiivistys: näin kirjoitat osaamistavoitteita (tehtäisiin muistilappukuvaksi)

- Aloita osaamistavoitteiden listaus fraasilla: ”Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa”
- Aloita jokainen osaamistavoite verbillä. Kirjoita seuraavaksi tekemisen kohteen kuvaus, jota taas seuraa asiayhteyden kertova ilmaus
- Käytä mielellään vain yhtä verbiä yhdessä osaamistavoitteessa
- Vältä epäselviä termejä, kuten tietää, ymmärtää, oppia, tutustua, tutustuttaa, esitellä, johdattaa, huomata, perehdyttää tai hahmottaa. Nämä termit viittaavat enemmän opetustavoitteeseen kuin osaamistavoitteeseen
- Vältä monimutkaisia lauseita. Jos tarpeen, käytä useampia lauseita selkeyden takaamiseksi
- Aseta osaamistavoitteet realistisesti, huomioi koulutuksen kuormittavuus ja ajankäyttö.
- Huomioi koulutuksen aikataulu eli tuntimäärä, jonka aikana osaamistavoitteet tulee saavuttaa. Vältä liian kunnianhimoisia tai yleisiä määritelmiä
- Muotoile osaamistavoitteet arvioitaviksi ja mitattaviksi.
- Pidä koko ajan mielessä myös arviointimenetelmät – mistä tiedät, ovatko opiskelijat saavuttaneet osaamistavoitteet koulutuksen lopussa? Jos osaamistavoitteet ovat liian

laajoja tai epämääräisiä, niitä voi olla vaikea arvioida toimivasti. Jos ne taas ovat liian kapeita, osaamistavoitteiden listasta voi muodostua turhan yksityiskohtainen.

- Kun kirjoitat osaamistavoitteita osaamisen alemmille tasoille, yritä välttää pitkää listaa Bloomin taksonomian alimmilta tasoilta. Yritä sen sijaan kannustaa opiskelijoita hyödyntämään oppimaansa sisällyttämällä osaamistavoitteisiin myös joitakin ylemmän tason tavoitteita.
- Kysy kollegoiltasi ja mahdollisilta tulevilta opiskelijoilta, ovatko osaamistavoitteet heidän mielestään toimivia ja järkeviä.
- Lopuksi kysy itseltäsi, onko realistista saavuttaa osaamistavoitteet käytettävissä olevassa ajassa ja käytettävissä olevilla resursseilla. Pidä osaamistavoitteissa antamasi lupaus ja vaadi opiskelijalta sitoutumista tavoitteiden toteutumiseksi, mikäli opiskelijan tavoitteena on suorittaa koulutus.

3.5.7 Osaamistavoitteiden arviointi

Arvioinnin täytyy tukea osaamistavoitteiden saavuttamista. On tärkeää, että osaamistavoitteet opetusmenetelmät ja arvioinnin laaditaan huolellisesti. Arviointi ohjaa vahvasti niin opiskelijan oppimisprosessia, opiskelustrategioiden valintaa kuin osaamistavoitteiden saavuttamistakin. Mikäli koulutuksessa käytetyt arviointimenetelmät eivät tue koulutuksen osaamistavoitetta, syntyy uusia tavoitteita, jotka eivät ole osaamistavoitteiden kanssa yhteneviä.

Koulutuksen arvioinnissa tulee aina mitata osaamistavoitteiden saavuttamista. Koulutuksen suorittaakseen opiskelijalta vaaditaan osaamistavoitteiden saavuttamista, mikäli opiskelija on tehnyt valinnan, että hän halua osaamisensa arvioituna todistukseen. Niinpä osaamistavoitteet kirjoitetaan siten, että saavutettu osaaminen pystytään arvioimaan, testaamaan tai mittaamaan. On tärkeää, että osaamistavoitteet ja arviointikriteerit ovat yhtenäiset. Jos osaamistavoitteeksi on kirjoitettu: ”Koulutuksen suoritettuaan opiskelija osaa nimetä nykytaiteen esittämismuodot”, ei arvioinnissa voida mitata opiskelijan kykyä soveltaa tai analysoida näitä esittämismuotoja.

Kun opintojakson arviointi kohdistuu osaamistavoitteisiin, opiskelijoita ohjataan selkeästi oppimaan osaamistavoitteiden mukaisia asioita. Osaamistavoitteiden arvioiminen ohjaa opiskelijoiden ajattelua osaamisen tavoitteluun ja tekee näkyväksi koko koulutuksen tavoitteet. Hyvin laaditusta osaamistavoitekuvauksesta voidaan päätellä myös arviointimenetelmä, esimerkiksi: ”Koulutuksen jälkeen opiskelija osaa nimetä sekä suullisesti, että kirjallisesti ranskan kielen modaaliapuverbit.” Huolella laaditut osaamistavoitteet toimivat myös tukena opiskelijoiden suorittamalle itse- ja vertaisarvioinnille.